

aanpak
**begeleidings
ethiek**

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
Werken met leefcirkels
Sint Jacob

Voorwoord

De toenemende digitalisering brengt ingrijpende veranderingen met zich mee, in allerlei sectoren. Nieuwe mogelijkheden voor communicatie, monitoring en analyse roepen vragen op. Wat is de positie van de mens in deze omgeving, hoe staat het met data, met privacy, wat doen algoritmes en wat willen gebruikers eigenlijk? Begeleidingsethiek is ethiek die zich specifiek met dit soort vragen bezighoudt. Hij is gebaseerd op techniekfilosofie, die uitgaat van eeuwenoude verwevenheid tussen mens en technologie.

De Aanpak Begeleidingsethiek is een concrete aanpak waarin betrokkenen met elkaar in dialoog gaan over de effecten van de nieuwe technologie én de waarden die daarbij in het geding komen. Dat zijn vaak waarden gelieerd aan autonomie van de gebruiker, efficiëntie van het proces, transparantie van het algoritme, privacy, et cetera.

Tijdens de sessie komen verschillende stakeholders als gebruikers, ontwikkelaars, beleidsvormers en beslissers met elkaar in gesprek. Na de dialoog hebben de deelnemers ethische handelingsopties gegenereerd, waarvan verschillende vaak direct opgepakt kunnen worden. Er is gezamenlijk gekeken welke waarden we in het digitale domein belangrijk vinden en hoe we die willen verankeren en borgen in digitale processen en handelingen. Dit alles om ook bij verdere digitalisering op het vertrouwen van de samenleving en de participanten kunnen blijven rekenen. Dit is niet in één stap te realiseren het is een continu proces waarin deze workshop een schakel is.

Workshop aanpak begeleidingsethiek

Initiatiefnemer: Jenny Gerrits (projectleider domotica Sint Jacob)

Moderatoren: Aldert de Jongste (ECP) & Lianne van Hoeij (adviseur Sint Jacob) & Yvette Overmeer (adviseur Sint Jacob)

Op 3 oktober 2023 organiseerde Sint Jacob op initiatief van Jenny Gerrits een sessie begeleidingsethiek over de casus 'Werken met leefcirkels'. Het werken met leefcirkels is onderdeel van het project domotica Hof van Jacob. Aan de workshop namen 19 deelnemers (zie bijlage voor specificatie) deel met verschillende functies binnen of buiten de stichting.

De doelstelling is tweeledig:

▷ Leren tijdens de workshop

- Welke effecten, waarden en actoren worden genoemd
- Welke handelingsopties zijn er om de toepassing te verbeteren

▷ Leren over de Aanpak Begeleidingsethiek

- Hoe kan de organisatie deze methodiek gebruiken rondom ethische kwesties en technologie-implementaties

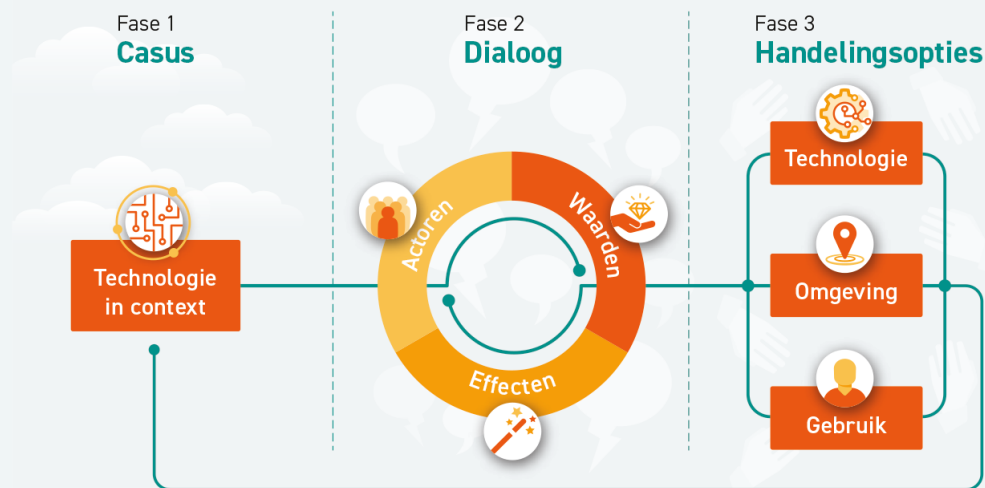
Het verslag bevat de volgende elementen:

▷ Toelichting op de Aanpak Begeleidingsethiek

▷ Weerslag van de workshop

Aanpak begeleidingsethiek

De aanpak bevat de volgende fasen:

Fase 0 Introductie

Introductie over de doelstelling en een toelichting op het model en het gedachtengoed

Fase 1 Toelichting

Hoe ziet de technologie eruit en in welke context wordt deze toegepast

Fase 2 Dialoog

- ▷ Een korte ronde waarin de deelnemers aan de workshop de betrokken actoren benoemen
- ▷ Brainstorm waarin deelnemers mogelijke effecten benoemen en bespreken
- ▷ Benoemen van waarden die een rol spelen bij die effecten

Fase 3 Handelingsopties

In subgroepjes gaan de deelnemers op zoek naar handelingsopties vanuit de technologie, de omgeving en het individu.

Fase 1

Technologie en context

Ter ondersteuning van de visie 'vrijheid tenzij' wordt in de nieuwbouwlocatie Hof van Jacob leefcirkeltechnologie geïntroduceerd. Een leefcirkel is een zorgtechnologie waarbij een bewoner een pols-/halszender bij zich draagt, die zijn of haar bewegingsruimte indien nodig 'op maat' inregelt. Het uitgangspunt is dat de leefruimte van een bewoner zo groot mogelijk is.

Er komen 3 soorten leefcirkels:

1. De bewoner heeft toegang tot de eigen verdieping. Alleen betreffende bewoner en de zorg, familie en andere 'naasten' die 'ingeregeld zijn in "het systeem" hebben toegang tot de woning van de bewoner. Bij de deur wordt een baken geplaatst dat betreffende personen herkent en het slot ontgrendelt.
2. De bewoner heeft de vrijheid om door het gehele gebouw te bewegen inclusief de binnentuin.
3. De bewoner heeft toegang tot het gehele gebouw, de binnentuin en de buitenwereld.

Hierbij gelden de volgende uitgangspunten:

- Bewoners kunnen zich verplaatsen via de lift. De lift wordt aangesloten op de leefcirkeltechnologie. De lift krijgt een sensor die detecteert of een bewoner van de verdieping af mag. Als dat niet zo is, zal de liftdeur open blijven staan en blijft de lift op dezelfde etage. Daardoor kan de bewoner niet naar boven of naar beneden gaan.
- De buurtkamer is op elke verdieping voor alle bewoners bereikbaar vanuit twee ingangen, waarvan één uitgang uitkomt bij de lift.
- De deuren van noodtrappenhuizen en logistieke ruimten zijn geen onderdeel van de leefomgeving van de bewoner en krijgen een solitair slot die door middel van een tag door de medewerkers open te maken zijn. De deuren van de buurtkeukens zijn voor iedereen toegankelijk op ieder moment van de dag/nacht en wordt niet afgesloten. Wel worden de deuren voorbereid voor een solitair slot met tag in de toekomst, mocht het ooit nodig zijn om wel te kunnen afsluiten.
- De deur van de hoofdentree met trappenhuis en de postvakken geeft alleen toegang naar buiten bij bewoners met leefcirkel 3. Voor bewoners met leefcirkel 1 en 2 blijft de deur van de hoofdingang dicht. Er komt een voorziening om deze deur van de hoofdentree naar buiten (en naar binnen) te overrulen door de organisatie / familie / bezoek / leveranciers etc.

Om de toegang tot het eigen appartement te vergemakkelijken voor de bewoner wordt de toegangsdeur van het eigen appartement ontsloten via dezelfde pols-/ halszender. De deur gaat, zodra de bewoner van het specifieke appartement komt aanlopen, van het slot.

Fase 2

Dialogoog

In deze tweede fase gaan de deelnemers in gesprek over wie er betrokken zijn bij de inzet en het gebruik van leefcirkels. Ook buigen zij zich over de positieve en negatieve effecten van deze inzet, en benoemen zij belangrijke waarden waar rekening mee gehouden moet worden bij de inzet van een dergelijke toepassing.

Actoren

Bij de actoren is de vraag wie er betrokken is of geraakt wordt door de casus. De deelnemers aan tafel vertegenwoordigen al een deel van die actoren. Ze noemen de volgende betrokkenen:

- Arts
- Behandel dienst
- Bewoner
- Brandweer
- Buren
- Facilitair
- Geestelijke verzorging
- Huiskamermedewerkers
- Huismeester
- ICT
- Leveranciers
- Management
- Naasten
- Politie
- Receptie
- Schoonmaak
- Teamleiders
- Verpleegkundigen
- Vrijwilligers
- Welzijn
- Zorg
- Zorg-uitzendkrachten

De vraag aan de deelnemers was om in het vervolg van de sessie ook te proberen vanuit deze perspectieven hun inbreng te geven.

Effecten

De vraag is hier welke positieve en negatieve effecten de invoering en het gebruik van leefcirkels heeft.

Positieve effecten

- Vrijheid voor de client
- Afname psychofarmaca
- Minder onbegrepen gedrag
- Eigenwaarde
- Meer ontmoetingen en interactie tussen mensen
- Onder begeleiding naar buiten blijft mogelijk
- Per persoon in te stellen
- 1 apparaat als zorg ipv 4
- Stimuleren multidisciplinaire samenwerking
- Bewoner niet meer afhankelijk van zorg om afdeling af te kunnen / kamer op te kunnen
- Mindset dat we niet meer vanuit gesloten denken maar vanuit open
- Meer inzicht in data en waar een bewoner is
- Gemak voor de medewerkers
- Rust voor zorgmedewerkers als ze weten dat bewoners minder in de gaten gehouden hoeven te worden
- Voldoen aan de wet

Negatieve effecten

- Moeilijk veranderproces
- Overprikkeling doordat anderen meer vrijheid krijgen
- Weinig vertrouwen in het systeem
- Toch nog gaan kijken als het niet nodig is
- Bewoners begrijpen niet waarom een deur niet open gaat
- Familie moet zorg aanschietsen als ze met bewoner naar buiten willen
- Discussie met familie over de leefcirkels
- Programmeren tags kost tijd
- Digivaardigheid personeel beperkende factor
- Bewoner die constant polsbandje af doet
- Kwetsbaar als het niet functioneert
- Grotere kans om te verdwalen of vallen
- Te snel bewoner in kleine leefcirkel vanuit angst
- Onvoldoende inspelen bij veranderingen bij de bewoner
- Onderhoud van het systeem kost tijd
- Niet helder wie verantwoordelijk is en dan gaan dingen mis
- Bewoners kunnen ontsnappen of verdwalen
- Blokkade als iemand in de lift staat
- Urgentie voor het reageren op meldingen
- Mensen moeten opgehaald worden als ze uit de leefcirkel gaan
- Minder overzicht voor zorgmedewerkers waar een bewoner is
- Onduidelijk of we het voldoende hebben ingeregeld volgens de IGJ
- Voor het eten moeten mensen verzameld worden

Waarden

De relevante waarden zijn door de facilitators geïnventariseerd terwijl de deelnemers bezig waren met het benoemen van effecten. Achter veel effecten gaan waarden schuil. Die lijst is gedeeld met de deelnemers en door hen besproken en aangevuld. Dat leverde de volgende lijst met waarden op:

- Autonomie
- Betrouwbaarheid
- Efficiëntie
- Eigenwaarde
- Gezondheid
- Kwaliteit
- Menselijkheid
- Rechtvaardigheid
- Rust
- Veiligheid
- Verantwoordelijkheid
- Verbinding
- Vertrouwen
- Vrijheid
- Welbevinden
- Werkplezier
- Woonplezier

De waarden die op basis van de effecten het vaakst zijn genoemd zijn meegenomen in het formuleren van de handelingsopties. Dit zijn de waarden Werkplezier, Veiligheid en Vrijheid.

Fase 3

Handelingsopties

In het proces van het opstellen van de handelingsopties zijn de 3 waarden uit de vorige fase meegenomen. De deelnemers kregen een uitleg over de verschillende categorieën binnen de handelingsopties. Het kan bijvoorbeeld gaan over het ontwerp van de technologie, het aanpassen van de omgeving waarbinnen de toepassing functioneert en het gedrag van mensen. De deelnemers worden in drie werkgroepen verdeeld en gaan ieder aan de slag met een van deze drie gespreksonderwerpen. Dat leidt tot handelingsopties per categorie.

Hieronder staan alle handelingsopties weergegeven. Het bepalen van de mogelijke impact en haalbaarheid is onderdeel van het vervolgproces van het werken met leefcirkels als onderdeel van het project domotica Hof van Jacob.

Technologie

Werkplezier

- Gamification: voer spelelementen in om het gebruik van de extra techniek leuker te maken en misschien ook makkelijker.
- Prominente help-knop: in het systeem makkelijk bereikbare helpknop waarmee direct iemand van een support afdeling bereikt kan worden.
- Interface: maak de interface zo gemakkelijk mogelijk, dit kan iteratief, zodat ook minder digivaardige collega's het makkelijk kunnen gebruiken.

Veiligheid & Vrijheid

- Noodknop: maak een knop waarmee collega's direct een andere collega kunnen oproepen voor als zij zich onveilig voelen, bijvoorbeeld 's nachts.
- Mooi design: maak de bandjes en tags aantrekkelijk zodat cliënten niet de neiging hebben deze af te doen.
- Gezichtstherkenning: op termijn mogelijk de tags overbodig maken door het systeem, de (ont)sluiting van deuren en liften op basis van gezichtsherkenning te doen.
- Definiëring leefcirkels: mogelijk kunnen op basis van de praktijk de cirkels anders, fijnmaziger, ingedeeld worden. Hier zit soms een spanning tussen vrijheid en veiligheid. Voor vrijheid bijvoorbeeld 24 uur hetzelfde, voor veiligheid iedereen 's nachts leefcirkel 1.
- GPS-tracker: maak mensen trackbaar buiten de leefcirkels met een gps in de armband, dit gevoel van veiligheid maakt het misschien mogelijk om meer mensen meer vrijheid te geven.
- Signaal buitendeur: Maak met een onmiskenbaar signaal duidelijk wanneer een bandje (al dan niet onbevoegd) door de buitendeur gaat.

Omgeving

Werkplezier

- Zorgen dat de ‘overrule-mogelijkheid’ voor medewerkers goed werkt, zodat ze geen last hebben van dichte deuren.
- Gebouwkennis, zodat medewerkers de weg weten.
- Flexibele inzetbaarheid van medewerkers over de etages, zodat ze alle bewoners leren kennen.

Veiligheid

- Optische maatregelen voor bijv. routes en voor in de lift, zodat bewoners gestimuleerd worden bepaalde beweging te maken (bijv. de lift uitgaan). Denk aan bewegen naar het licht toe, volgen van pijlen.
- Zorgen voor voldoende hoge afscheiden van de binnentuin naar buiten toe, ook in de beginperiode wanneer de hagen nog niet hoog genoeg zullen zijn.
- Aandacht voor de hekjes, zijn die hoog genoeg?
- Check op sterkte van de veren van deuren, hoe hard en snel de deuren dichtgaan. Dit met het oog op bewoners die achter iemand kunnen aanlopen die de leefcirkel uitgaat. Eventueel sensoren plaatsen om kans op ongelukken te verminderen.

Vrijheid

- Zorgen over veiligheid van bewoners met leefcirkel 3 (buitenwereld) wat verminderen door uitleg te geven over wat voor doelgroep dit is en dat zij in de huidige situatie over het algemeen ook al deze vrijheid hebben.
- Uitleg geven aan zowel zorg als familie over hoe we omgaan met risico's: benoemen van risico's, bewuste afweging maken in onderling overleg en vastleggen van deze keuze en risico's in het zorgleefplan.

Mens

Werkplezier

- Willen, weten, kunnen zijn de bouwstenen van waaruit je handelingsopties kan opbouwen; weten is bijvoorbeeld kennis vergroten.
- Vroegtijdig scholen, voordat het gebouw open is. Bijvoorbeeld in de mock-up. Scholing voor alle gebruikers (medewerkers, naasten) m.b.t.:
 - Hoe werkt de techniek
 - Gedrag, uitdragen (en begrijpen) van de visie op vrijheid. Wat betekent dit voor mijn gedrag als zorgverlener/naasten? Durven denken vanuit vrijheid en niet in risico's vermijden, dus niet vanuit angst iemand een beperkende leefcirkel toekennen.
- Verwachtingsmanagement. Duidelijk bij de intake visie op vrijheid toelichten en wat dit betekent als bewoner hier komt wonen. Zo kan iemand van tevoren bepalen of dit bij hem/haar/naasten past.
- Familie/naasten betrekken en dialoog aangaan.

- Intervisie. Belangrijk om draagkracht te creëren/behouden bij het team of te ondervangen wat er nodig is om draagkracht te hebben.
- Makkelijk toegang tot handleiding. Kan in de vorm van bijv. instructiefilmpjes (de vorm moet aansluiten bij de gebruiker).
- Helpdesk die snel (direct) en toegankelijk is bij storingen of moeilijkheden.

Veiligheid & vrijheid

- Beleid maken op 'wat als' en uitzonderingen. Bijvoorbeeld:
 - Wat te doen als een bewoner zijn/haar polsarmband niet wil dragen.
 - Wat te doen als een bewoner zijn/haar leefcirkel verlaat.
- Werkafspraken over wie doet wat, wanneer.
- Proces van triage (en signalering) maken waarin het team de bewoner volgt en kan meebewegen. Het is hierin belangrijk dat er een gesprek gevoerd wordt waarin alle facetten aan bod komen zodat er een weloverwogen keuze gemaakt kan worden welke leefcirkel (op dat moment) het beste passend is (en voor hoelang en wanneer er weer geëvalueerd wordt en waarop gelet wordt in de 'testperiode').
- Stimuleren van de leerbaarheid van bewoners. Dus hoe kan iemand leren om een grotere leefcirkel te hebben. De visie is 'vrijheid, tenzij' dus daarin is het idee dat zo veel mogelijk bewoners een grote leefcirkel hebben. Kennis over hoe je bewoners dit kan leren is belangrijk en daarnaast hoe pakken we dit als driehoek (multidisciplinair team, bewoner, naasten) aan? Hoe gaan we uitproberen, etc.
- Digicoach (vooral in het begin belangrijk om vertrouwen te krijgen in de techniek. Dit geldt ook voor het bovenstaande punt 'helpdesk')
- Integratie met de buurt. De verwachting is dat er meer beweging komt rondom HvJ en in de buurt. Belangrijk om de buurt hierin te betrekken. Het zou kunnen voorkomen dat een bewoner buiten zijn/haar toegekende leefcirkel komt en buiten loopt. Ook kan het zijn dat een bewoner die leefcirkel 3 heeft verslechtert, bijvoorbeeld verdwaasd rondloopt. Daarom belangrijk dat de buurt op de hoogte is van de visie op vrijheid en dat zij kunnen anticiperen (weten wat ze moeten doen, wie bellen, waar naartoe brengen, wat kan je zeggen, etc.) wanneer zij denken dat dat nodig is.

Terugblik en afronding

Aan het einde van de workshop wordt teruggekeken en besproken wat de Aanpak Begeleidingsethiek concreet heeft opgeleverd. De deelnemers geven aan dat het veel nieuwe inzichten oplevert en dat er in korte tijd met zo'n sessie veel wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt de brede groep van deelnemers, vanuit verschillende functies, als meerwaarde ervaren. De combinatie van een duidelijke casus, enthousiaste deelnemers, en een aanpak die zorgt voor duidelijke uitkomsten in een korte tijd was dus een succes.

De bestuurder Gitta Hoeks heeft de sessie afgesloten en aangegeven hoe waardevol ze de input heeft ervaren voor de te nemen vervolgstappen. Ze heeft alle deelnemers hartelijk bedankt.

De opgehaalde input zal meegenomen worden in de uitwerking van beleid, werkafspraken en trainingen gericht op leefcirkels als onderdeel van het project domotica Hof van Jacob. We willen jullie als groep graag verbonden houden en als klankbord gebruiken voor de toetsing van beleid en werkafspraken en straks als ambassadeur bij de implementatie van het werken met leefcirkels in Hof van Jacob.

Wordt vervolgd dus!

De deelnemers

- Afdelingsverpleegkundige
- Bestuurder zorg- en revalidatie Sint Jacob
- Coördinerend huismeester
- Coördinator huisvesting
- Coördinerend verzorgende
- Extern projectleider 'Anders werken'
- Huismeester
- Kwaliteitsverpleegkundigen
- Lid cliëntenraad Klein België
- Manager ICT
- Manager zorg- en dienstverlening Schalkweide en Klein België
- Projectleider domotica waaronder leefcirkels
- Psycholoog
- SO & WZD-arts
- Technisch directeur Curatec (domoticaleverancier)
- Teamleider locatie Klein België
- Trainer Curatec
- Voorzitter cliëntenraad Schalkweide

Moderatoren:

Aldert de Jongste (ECP), Lianne van Hoeij (Sint Jacob), Yvette Overmeer (Sint Jacob)

aanpak
**begeleidings
ethiek**

ECP
Platform voor de
InformatieSamenleving

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
Werken met leefcirkels
Meer informatie over de Aanpak Begeleidingsethiek,
waaronder dit verslag, vindt u op
www.begeleidingsethiek.nl